ТАҚРИЗ

ба автореферати диссертатсияи Разоқов Ҷовидон Ҳисайнович барои дарёфти дараҷаи номзади илмҳои таърих аз рӯйи ихтисоси 07.00.15 - Таърихи муносибатҳои байналмилалӣ ва сиёсати берунӣ дар мавзуи "Вазъияти муосир ва дурнамои рушди ҳамаҷонибаи ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо Ҷумҳурии Туркия (солҳои 2012 – 2023)"

Автореферати диссертатсияи Разоқов Ҷовидон Ҳисайнович ба омӯзиши ҳамаҷонибаи вазъияти кунунӣ ва дурнамои рушди ҳамкориҳои миёни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Туркия дар давраи солҳои 2012–2023 бахшида шудааст. Мавзуи таҳқиқот дорои мазмуни баланди илмӣ-назариявӣ ва амалӣ мебошад, зеро дар шароити тағйироти геополитикии муосир, аз ҷумла афзоиши нуфузи Туркия дар фазои пасошуравӣ ва тавсеаи робитаҳои байнидавлатӣ дар минтақаи Осиёи Марказӣ, омӯзиши робитаҳои дуҷонибаи Тоҷикистон ва Туркия ҳамчун омили муҳими таъмини суботи минтақавӣ, рушди иқтисодӣ, таҳкими амнияти байналмилалӣ ва ҳамгироии фарҳангӣ аҳамияти хосса пайдо мекунад. Муаллиф дар муқаддимаи автореферат мубрамияти мавзуъро бо далелҳои қавӣ ва ҳамаҷониба асоснок кардааст, аз ҷумла таъкид кардааст, ки ҳамкориҳои Тоҷикистону Туркия на танҳо дар соҳаҳои сиёсӣ ва иқтисодӣ (масалан, татбиқи лоиҳаҳои муштарак дар энергетика, сохтмон ва тиҷорат), балки дар самтҳои иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва гуманитарӣ (аз ҷумла омӯзиши "модели туркии рушд" барои Тоҷикистон ва ҳамкорӣ дар мубориза бо терроризм) низ иқтидори калони рушд доранд. Ин омӯзиш дар заминаи тағйироти сиёсати хориҷии давлати Туркия пас аз соли 2014 (замони ба қудрат расидани Р.Т. Эрдуғон ва татбиқи доктринаи "Умқи стратегӣ") ва сиёсати "дарҳои боз"-и Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳим аст, зеро метавонад ба ташаккули шарикии стратегӣ мусоидат намояд ва ба ҳалли масъалаҳои умда, чун таъмини амнияти минтақавӣ дар ҳавзаи Афғонистон ва тавсеаи роҳҳои тиҷоратӣ, саҳм гузорад. Аз нигоҳи назариявӣ таҳқиқот ба фаҳмиши беҳтари равандҳои ҷаҳонишавӣ ва ҳамгироии минтақавӣ дар низоми байналмилалӣ мусоидат мекунад.

Дараҷаи омӯхтагии мавзуъ дар автореферат бо усулҳои илмӣ ва ҳамаҷониба баррасӣ шудааст. Муаллиф адабиёти илмиро ба гурӯҳҳои мушаххас тақсим карда, асарҳои муҳаққиқони тоҷик (масалан, Т.Н. Назаров, А. Сатторзода, З.Ш. Сайидзода, Ш.М. Султонов, А.А. Шарипов, Шарофов Э, Шарифова Г.А.), рус (А.Е. Арутюнян, И.И. Иванова, М.Р. Арунова, И.Д. Звягелская, В.А. Аватков, Н.Р. Масумова),

турк (Анар Сомучуоғлу, Керим Хос) ва муаллифони кишварҳои ИДМ (А.Г. Гаджиев, А.Ш. Қодирбаев, Н.Г. Киреев, М.К. Зиганшин, Ю.А. Никитин) –ро мавриди таҳлили қарор додааст. Ин таҳлил нишон медиҳад, ки ҳарчанд ҷанбаҳои алоҳидаи робитаҳои Тоҷикистону Туркия (масалан, ҳамкориҳои таърихӣ ва фарҳангӣ дар асарҳои Шарифова Г.А. ва Шарофов Э. ё сиёсати хориҷии Туркия дар корҳои Керим Хос) омӯхта шудаанд, вале бахши омӯзиши ҳамаҷонибаи ҳамкориҳои муосир (солҳои 2012–2023), аз ҷумла динамикаи иқтисодӣ (афзоиши ҳаҷми тиҷорат ва сармоягузорӣ), таъсири геополитикӣ (таҳаввулот аз пантуркизм ба сӯйи прагматизми иқтисодӣ) ва ҳамкориҳо дар қазияи Афғонистон, то ҳол холигии илмӣ дошт. Диссертатсия ин холигиро, бо истифода аз сарчашмаҳои нав ва таҳлили системавӣ, пур мекунад, ки ин аз ҷиҳати илмӣ арзишманд аст ва дар мавриди ташаккули методологияи омӯзиши муносибатҳои байналмилалӣ дар шароити пасошуравӣ саҳм мегирад.

Мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот дақиқ, мантиқӣ ва ба ҳам мувофиқ муайян шудаанд. Мақсади асосӣ – омӯзиши хусусиятҳои ташаккули пойгоҳи сиёсию ҳуқуқӣ ва ҷанбаҳои муҳими муносибатҳои Тоҷикистону Туркия дар соҳаҳои сиёсӣ, иқтисодӣ ва гуманитарӣ – бо иҷрои мушаххас, аз қабили таҳлили робитаҳои дипломатӣ (мулоқотҳои сатҳи олӣ ва шартномаҳои байналмилалӣ), тиҷоратӣ (ҳаҷми тиҷорат, сармоягузорӣ ва лоиҳаҳои муштарак), ҳамкориҳо дар қазияи Афғонистон ва омӯзиши дурнамои шарикии боэътимод, ҳаллу фасл карда мешавад.

Объекти таҳқиқот – сиёсати хориҷӣ ва фаъолияти байналмилалии ҳар ду кишвар – ва субъекти он – вазъияти кунунӣ ва дурнамои ҳамкориҳо комилан мувофиқанд ва ба талаботи илмии ихтисоси 07.00.15 мувофиқат мекунанд. Ин муайянкунӣ имкон медиҳад, ки таҳқиқот на танҳо дорои хислати таърихӣ бошад, балки пешбиниҳои стратегиро низ ироа кунад.

Методҳои таҳқиқот муносиб ва илман асоснок интихоб шудаанд: усулҳои таърихӣ (хронологӣ, генетикӣ ва ҳодисавӣ), муқоисавӣ (баррасии муносибатҳои Тоҷикистон-Туркия дар муқоиса бо дигар кишварҳои Осиёи Марказӣ), системавӣ (таҳлили ҳамаҷонибаи омилҳои сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангӣ) ва таҳлили ҳодисаҳо истифода гардида, имкони омӯзиши жарфу амиқи равандҳои таърихиро фароҳам овардаанд. Ин методология ба довталаб имкон додааст, ки равандҳои геополитикиро (масалан, тағйирот дар сиёсати хориҷии Туркия ба маънои ҳаракат аз пантуркизм ба сӯйи прагматизми иқтисодӣ ва таъсири он ба Тоҷикистон) бо далелҳои мушаххас ва маълумоти омории дақиқ

таҳлил кунад ва хулосаҳои илмӣ барорад, ки ин ба стандартҳои байналмилалии таҳқиқоти таърихӣ мувофиқ аст.

Пойгоҳи сарчашмавӣ васеъ, гуногун ва эътимоднок аст: санадҳои расмӣ (Конститутсияҳо, шартномаҳои байналмилалӣ, протоколҳои мулоқотҳои сатҳи олӣ), маводи бойгонӣ (аз бойгониҳои Вазорати корҳои хориҷии Ҷамоҳири Тоҷикистон ва Туркия), матбуоти даврӣ (маҷаллаҳои "Turkish Daily News", "Россия и мусульманский мир", "Осиёи Марказӣ ва Қафқоз", "Азия и Африка сегодня"), адабиёти илмӣ (зиёда аз 100 асари муҳаққиқони байналмилалӣ) ва ҳуҷҷатҳои байналмилалӣ (аз қабили гузоришҳои СММ ва СААД). Истифодаи ин сарчашмаҳо ба таҳқиқот хусусияти илмӣ ва объективӣ мебахшад, зеро муаллиф на танҳо ҳуҷҷатҳои расмиро, балки усули таҳлили муқоисавӣ ва омориро низ ба кор бурдааст, ки ин ба таъмини эътимоднокии натиҷаҳо мусоидат мекунад.

Навгонии илмӣ дар автореферат равшан ва мушаххас зоҳир аст: муаллиф барои аввалин бор ҳамкориҳои Тоҷикистону Туркияро дар заминаи доктринаи "Умқи стратегӣ"-и А. Давутоғлу ва таъсири он ба минтақаи Осиёи Марказӣ таҳлил карда, паҳлуҳои нави иқтисодӣ (рушди тиҷорат аз соли 2012 то соли 2023 бо омӯзиши ҳаҷми мубодилаи молӣ ва сармоягузориҳои туркӣ), амниятӣ (ҳамкорӣ дар мубориза бо терроризм ва субот дар Афғонистон) ва гуманитариро (омӯзиши забони туркӣ дар Тоҷикистон ва барномаҳои таълимӣ) ифшо намудааст.

Нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳодшуда (6 нуқта) навгониҳои асосиро инъикос мекунанд, аз ҷумла динамикаи рушди робитаҳо пас аз соли 2014 ва имконҳои "шарикии боэътимод" дар шароити таҳдидҳои глобалӣ, ки ин ба таҳкими назарияи муносибатҳои байналмилалӣ саҳм мегузорад.

Аҳаммияти назариявӣ ва амалӣ баланд аст: натиҷаҳои таҳқиқот барои такмили асосҳои назариявии сиёсати хориҷии Тоҷикистон (аз ҷумла тавсеаи ҳамкориҳо дар бахшҳои энергетика, туризм ва тиҷорат), таълим дар донишгоҳҳо (ҳамчун маводи таълимӣ барои донишҷӯёни сиёсатшиносӣ ва таърихшиносӣ), фаъолияти дипломатӣ (тавсияҳо барои шартномаҳои нав ва густариши ҳамкориҳои минтақавӣ) ва ҳалли масъалаҳои амниятӣ хизмат мекунанд. Автореферат ба шиносномаи ихтисоси 07.00.15 комилан мувофиқ аст ва ба барномаҳои илмии кафедраи сиёсатшиносӣ ва муносибатҳои байналмилалии Донишгоҳи давлатии Бохтар мувофиқат мекунад.

Камбудиҳои ҷиддӣ мушоҳида намешаванд, ҳарчанд метавон ду эроди марбут ба авторефератро зикр кард:

- Дар таҳлили таърихии муносибатҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Туркия дар давраи солҳои 2012–2023 автореферат камтар ба баррасии таъсири муносибатҳои тарафайн дар асоси ҳуҷҷатҳои бойгонӣ ва арзишҳои мероси таърихии умумӣ, аз қабили робитаҳои фарҳангии асрҳои миёна ва таъсири он ба ҳамкориҳои муосир, таваҷҷуҳ зоҳир намудааст.

- Дар бахши таҳлили дурнамои рушди ҳамкориҳо, автореферат ба таҳлили кофии таъсири тағйироти демографӣ ва муҳоҷирати меҳнатӣ миёни ду кишвар, ки метавонад барои ояндаи муносибатҳои иқтисодӣ ва иҷтимоӣ аҳамияти муҳим дошта бошад, эътибор надодааст, ҳол он ки метавонист ояндабинии стратегиро амиқтар созад.

Эродҳо ва камбудиҳои зикршуда, дар маҷмуъ, аҳаммияти назарию амалии автореферати диссертатсияи мазкурро коста намекунанд ва ба муҳтавои кор таъсири манфии зиёд намерасонанд. Бидуни шак, муаллифи диссертатсия ва автореферати диссертатсия Разоқов Ҷовидон Ҳисайнович барои гирифтани дараҷаи номзади илмҳои таърих аз рӯйи ихтисоси 07.00.15 - Таърихи муносибатҳои байналмилалӣ ва сиёсати берунӣ лоиқу сазовор мебошад.

Муқарриз
Доктори илмҳои таърих,
мудири шуъбаи ИДМ-и Институти
омӯзиши масъалаҳои давлатҳои
Осиё ва Аврупои Академияи
миллии илмҳои Тоҷикистон
08. 10. соли 2025. Сайидзода Зафар Шералӣ

Суроға: Институти омӯзиши масъалаҳои
давлатҳои Осиё ва Аврупои
Академияи миллии илмҳои
Тоҷикистон, 734025, ш. Душанбе, х. Рӯдакӣ, 33.
Тел: + 992 (37) 221 87 64
E-mail: zafarsaidov61@gmail.com

"Имзои Сайидзода З.Ш. - ро тасдиқ мекунам:
Нозири калони кадрҳои ИОМДОА АМИТ Бекова О.Н.

ШУЪБАИ КАДРҲО

Суроғаи муассиса: Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, 734025, хиёбони Рӯдакӣ 33
Телефон: (+992 -37) 221-03-28,
Email: info@osiyoavrupo.tj; Сомона http//www.osiyoavrupo.tj
08. 10. соли 2025.